

Mångfaldsplan - Jannelunds Gård

Gårdsbeskrivning

Jannelund ligger i Lekebergs kommun nära Mullhyttan i Örebro län. Kilsbergen angränsar i norr och i väster medan bördig jordbruksbygd breder ut sig österut. I söder ligger Skagerhultsmossen. Jordbrukslandskapet präglas av förhållandevis små skiften och betesdrift. Det finns gott om odlingsrösen, åkerholmar, diken och stenmurar. Åkerarealen omfattar ungefär 100 hektar fördelat på tre brukningsenheter varav lejonparten är arrenderad mark. Allt odlas ekologiskt. Specialgrödor karaktäriserar växtodlingen. Många grödor eller snarare arter som odlas på förhållandevis liten yta och där köparna är restauranger i storstäder. Särskild profilering görs mot baljväxter som bondböna och gråärt. Största delen av växtodlingen är dock spannmål och vall. Sedan 2016 är gården med i samarbetet "Blommor för bin" där några remsor med pollen- och nektarväxter är insådda för att gynna pollinerare.

Förutom växtodling finns på gården även får och köttdjur. Adam har ett stort intresse för att delta i samhällsdebatten om hur jordbruket skall bli hållbart. I samband med det har Adam knutit kontakter med forskare för att gemensamt ta fram en webbtjänst där lantbrukare själva kan räkna ut nyckeltal för biologisk mångfald på den egna gården. Detta arbete har precis påbörjats men blir intressant att följa och kanske få delta i.

Förutsättningar för nyttodjur och fåglar

För ekologiska odlare som inte kan ta genvägen via bekämpningsmedel och mineralgödsel är ekosystemtjänster som pollinering och naturliga fiender till skadegörare extra viktiga.

Pollinerare: Nyckeln för att skapa bra förutsättningar för pollinerare är en jämn och riklig tillgång på pollen och nektar under vår och sommar. Alla örter ger pollen- och nektar i någon mån men mängden och kvaliteten varierar mellan olika arter. Vilda ärtväxter sticker ut som generellt mycket bra för humlor och bin. Undantaget är foderarter som inte ger särskilt mycket.

På er gård finns goda förutsättningar för pollinerare med de nysådda remsorna av pollen- och nektarväxter. Även i betesmarker och i vägkanter finns bra med pollen- och

nektarväxter, även om de varierar över gården. Längs vägen vid Övratorp är vägkanten särskilt rik med röd- och vitklöver, ljung och käringtand.

Även intill vägen mot Norrhult finns en fin vägkantsflora som domineras av getvåppling. Skötseln av dessa vägkanter ligger utanför ert ansvar så vitt jag förstår men värdet av dem är värt att uppmärksamma. Vid sidan av blomremorna är dessa de mest blomrika områdena på gården.

Blomremorna anlagda för "Blommor för bin" ligger väl placerade centralt i åkermarken. Etableringen ser fin ut och enligt bilder på Instagram blommar honungsörten fint i juli. Kommande år kommer klöver och sötvåppling att blomma vackert och ge mycket pollen- och nektar åt humlor och bin.

Pollinerande insekter är dock av liten ekonomisk betydelse för er eftersom bondeböna och gråärt bara i liten utsträckning påverkas av insektpollinering, de är i första hand självpollinerande. Värdet av pollinerande insekter består i huvudsak av tillfredsställelsen i att de trivs på gården. Som inte skall underskattas!

Naturliga fiender till skadegörare: Ekologiska odlare drabbas liksom andra odlare av angrepp av bladlöss i spannmål och rapsbaggare och jordloppor i oljeväxter. Naturliga fiender till dessa kan reglera populationerna över tid så att starka angrepp kan begränsas. Jordlöpare och nyckelpigor äter bladlöss. Nyckelpigor flyger långa avstånd och är svåra att gynna på den egna gården. Jordlöpare däremot övervintrar i marken i fältkanter och går under våren och

sommaren ut i grödan på jakt efter föda (bladlöss bl.a.). Små fält ger automatiskt gott om fältkanter och är därmed bra övervintringsplatser för jordlöpare. Jannelund har här bra förutsättningar.

Raps odlas så vitt jag minns inte på Jannelund för närvarande men det kan ändå vara värt att känna till att de svåra skadegörarna på raps, rapsbaggar och jordloppor, bägge två angrips av flera arter parasitsteklar som lägger ägg i skalbaggnas ägg och larver. Parasitsteklar är släkt med bin och lever likt dessa av pollen och nektar. Deras sugtungor är dock mycket korta och de behöver därför blommor med mycket grund blompip. (Humlor och bin har förhållandevis långa sugtungor och når ned i de flesta ärtväxter). För parasitsteklar är det därför i huvudsak korsblomstriga och flockblomstriga växter som är viktiga som pollen- och nektarkälla. Av odlade växter sticker koriander och bovete ut som bra pollen- och nektarväxter. Av vilda arter kan vildmorot och kummin nämnas. Jag minns inte att vi såg dessa vid mitt besök.

Fåglar: Mångfald av grödor på små fält i ett varierat landskap med gott om stenmurar, åkerholmar, diken och andra impediment ger bra förutsättningar för fåglar att söka föda och få skydd för boet. Vi diskuterade lärkrutor och de har bara effekt i åkrar som är större än såg 10 hektar. Många fågelarter som buskskvätta, sånglärka, stenskvätta, tofsvipa, stare, gulspurv och sädesärta söker föda (= insekter) på marken. Ju närmare boet de kan hitta föda desto bättre. Fåglar flyger helst inte längre än 100-200 meter från boet för att leta föda. Helst ännu kortare. Transporten (att flyga) kräver energi och ju längre de får flyga desto mer energi går det åt och desto längre måste ungarna vänta på att få mat. Förutom att det måste finnas gott om föda på platsen måste den också vara lätt tillgänglig. Det är den i låg vegetation. Därför ser man ofta fåglar leta mat på grusvägar, gårdsplaner och i betesmarker. Lärkrutor är ett sätt att efterlikna detta men i det landskap som ni verkar i finns det redan gott om födosökmiljöer eftersom skiftena är små. Att ni odlar ekologiskt gör också att det blir mer insekter i fälten. Endast ett fåtal arter placerar sina bon i åkermark, de vanligaste är sånglärka och tofsvipa. I ekologisk odling är det vanligt att man ogräsharvar vårsäden efter uppkomst. Detta är sannolikt mycket negativt för de fåglar som placerar sina bon i åkermark. Jag skriver sannolikt eftersom detta inte är testat vetenskapligt. Rekommendationen är att bara ogräsharva där det är nödvändigt och gärna så tidigt som möjligt för att fåglarna skall hinna lägga en ny kull om den första förstörs. Tofsvipebon är förhållandevis lätta att hitta

medan sånglärkebon är rent omöjliga, åtminstone från traktorn. Om man hittar ett tofsvipebo vid vårbruket eller i ogräsharvningen så rekommenderar vi att man antingen kör runt det eller flyttar boet. Man bör vara mycket försiktig med att markera fågelboet med käppar eller likande eftersom de lätt drar till sig kråkor och andra predatorers uppmärksamhet. Du kan läsa mer i skriften "Markera fågelbon på åkermark och rädda fåglar i odlingslandskapet" som Jordbruksverket gett ut (jag skrev).

Ni sparar buskar och träd i diken vilket är mycket bra för småfåglar som gulsparv, törnsångare och buskskvätta. Dessa behöver buskar och träd som sångplatser och som skydd för boet. På bilden intill ses buskar i diket intill den nysådda blomremsan "Blommor för bin".

Ekonomisk nytta av fåglar? Flera har räknat på hur mycket skadeinsekter de äter utan att få fram några effekter av betydelse. Nyttoinsekter som jordlöpare är ofta stora och därmed attraktiva byten för fåglar. Så det stannar på plus/minus noll. Men liksom för pollinerare så ger de lantbrukare en stor tillfredsställelse att de finns på gården och att de svarar på de åtgärder som görs.

Förslag på förbättringar:

Som vi konstaterat finns redan idag goda förutsättningar för insekter och fåglar på Jannelund. Ni skulle lugnt kunna fortsätta som ni gör och känna er nöjda med det. Om lusten och tiden finns ser jag dock några möjligheter att ytterligare vässa förutsättningarna.

Våtmark: Ingen permanent öppen vattenspegel finns idag på gården. Vatten ger liv åt helt andra arter än de ni redan har och ökar därmed ytterligare mångfalden. En liten våtmark gör sig allra bäst i ett öppet läge utan träd eller andra högre strukturer i närheten. Man landar lätt i slutsatsen att det därmed kommer att ta värdefull odlingsmark i anspråk och så är det

ofta. Men det kan finnas platser i fält som redan är svårbrukade på grund av att de ligger lågt eller har avvikande jordarter. Kanske finns det någon plats intill ett dike som går att utvidga? Att anlägga en våtmark kräver mycket arbete och planering och ett första råd är att ta kontakt med länsstyrelsen och höra dig för om möjligheterna till hjälp med finansiering.

Remсор i vallar: Ni odlar vallar med baljväxter som så vitt jag förstår skördas innan de hinner blomma. Ett enkelt sätt att skapa mer pollen och nektar åt humlor är att spara några meter breda remsor vid skörden. Dessa går då upp i blom och kan skördas/putsas i samband med nästa skörd.

Röja åkerholmar: Flera av era åkerholmar är igenväxta med askkloner. Det är negativt för t.ex. stenskvätta och andra marklevande fåglar. Andra arter gynnas visst men de som är knutna till trädbärande miljöer trivs lika bra i skogen intill. Ett förslag är därför att ta ved på några utvalda åkerholmar, gärna sådana med odlingsrösen. All asp kan avverkas utan dåligt samvete men spara gärna enstaka bärande (träd som ger bär...) träd som rönn, oxel, hägg, fågelbär och hagtorn. Åkerholmarna får hemskt gärna ligga i åkermark som ömsom betas och ömsom odlas. Betade åkerholmar är en bristvara i dagens jordbrukslandskap.

Skötsel av stenmurar:

Intill åkrarna i Övratorp finns några stenmurar som håller på att växa igen. Solbelysta stenmurar är bra för insekter och fåglar. I jämförelse med hur det ser ut på andra håll är igenväxningen mild och lätt att åtgärda. Exempel till höger. Röj allt sly längs med muren. Ta bort stängslet och beta hela vägen ut. De lägre sittande grova grenarna på björkarna som skuggar muren tas bort (helst utan att skada muren).

Ogräsharvning: Svårt kapitel men med en höjd medvetenhet om vad man kan göra för att skona fågelbon (se ovan under "Fåglar") så bör åtminstone några bon kunna räddas.

Hör gärna av dig om du har frågor!

Petter Haldén, Hushållningssällskapet. 0703/38 55 58